

בין ארמית בבלי לארמית הגאונים: עיון במונחים אחדים בספר השאלות

רוני שויקה

הערות ראשונות על הלשון הארמית של ספר השאלות דרב אחאי לא באו מתחילתן אלא כדי לקבוע את מקום חיבורו של הספר. גינצבורג ביקש ללמד כי את השאלות חיבר רב אחאי לאחר שעלה לארץ ישראל, ולשיטתו, כל עניינו של ספר זה לא היה אלא להציג את התלמוד הבבלי לפני בני ארץ ישראל ולבסס את המסורת ההלכתית הבבלית בארץ ישראל. כסניף לשיטה זו הוא העיר על מספר מונחים שלפי דבריו שימשו בארמית ארץ-ישראלית דווקא אך לא בארמית בבלי: מתניתא דילנא, היידא, לאלפא, ברם צריך, ועצם השם "שאלתא". מחקרו המקיף של י"נ אפשטיין על הארמית הבתר-תלמודית שבספר השאלות דחה את טענותיו של גינצבורג באשר למקורן הארץ-ישראלי של מילים אלו. לטענתו מילים אלו היו קיימות אף בארמית בבלי של התלמוד ובעיקר בדיאלקט שנהג בתקופת הגאונים, שלדבריו היה קרוב לדיאלקט של המסכתות המיוחדות בתלמוד הבבלי.

בהרצאתי אני מבקש לחזור ולדון במספר מונחים המשמשים בשאלות ולעמוד על מקומם בין הדיאלקטים השונים של הארמית היהודית: הארמית הבבלית שבתלמוד הבבלי, הארמית של הגאונים והארמית הארץ-ישראלית. בין השאר אחזור ואדון בלשון ההצעה של השאלות "ולעניין שאלתא דשאלנא קדמיכון", המופיעה גם בדרשת ר' תנחום דמן נוי שבבבלי שבת, ואציע את פירושה ואת היחס בין לשון ההצעה בתלמוד להצעה בשאלות. תוך כדי כך אדגים שוב את התופעה של הארמית הארץ-ישראלית שנשתמרה במסורות ארץ ישראליות שבתלמוד הבבלי. כמו במקרים אחרים גם ביחס לתופעה זו מתברר כי קטעי הגניזה של התלמוד הבבלי שומרים על מסורת הלשון המקורית יותר, בשעה שכתבי היד טשטשו את הצורות הארץ-ישראליות והמירו אותן בצורות המוכרות מארמית הבבלית.